
KİTAP TANITIMI: İTALYAN KAYNAKLARINA GÖRE ANADOLU'DA YUNAN MEZALİMİ (1919-1922) - MEVLÜT ÇELEBİ

19.09.2024

Yazar: Mevlüt ÇELEBİ

Başlık: İtalyan Kaynaklarına Göre Anadolu'da Yunan Mezalimi (1919-1922)

Yayınevi: Langen, Manzara Verlag

ISBN: 978-3-911130-01-1

Dil: Türkçe

Sayfa Sayısı: 286

Kitabın Tanımını Kaleme Alan: Hazel ÇAĞAN ELBİR, AVİM Analisti

Mevlüt Çelebi tarafından yazılan İtalyan Kaynaklarına Göre Anadolu'da Yunan Mezalimi (1919-1922) başlıklı çalışma konu üzerine yapılmış en değerli çalışmalardan birisi olarak yerini alacaktır. Kitap büyük bir çoğunluğunu İtalyan arşiv belgelerinin ve dönemin İtalyan gazetelerinin olaylar üzerinde yaptığı yayınların oluşturduğu oldukça zengin ve orijinal kaynaklar temel alınarak hazırlanmıştır ve bu konu ile ilgili literatürde mevcut olan çok önemli bir boşluğu doldurmaktadır.

Kitabın ana omurgasını oluşturan arşiv malzemeleri İtalyan Dışişleri Bakanlığı Diplomasi Tarihi Arşivi (İt. *Archivio Storico del Ministero degli Affari Esteri*) ile İtalyan Kara Kuvvetleri Kurmay Başkanlığı Tarih Arşivinden (İt. *Archivio dell'Ufficio Storico dello Stato Maggiore dell'Esercito*) elde edilmiştir. Bunlara ek olarak, 14 farklı İtalyan gazetesinin döneme ait yayınları da etraflı şekilde incelenmiş ve okuyuculara sunulmuştur. Arşiv belgeleri ile gazete haberlerine ek olarak, bazı İtalyan ressamların Yunan katliamlarını resmeden çizimleri de kitapta yer almaktadır.

Kullanılan belge ve gazete haberlerinin neredeyse tamamı ilk defa bu çalışma kapsamında gün yüzüne çıkarılmıştır. Kitabın orijinalliği ve sunduğu yeni bilgilerden dolayı hem Kurtuluş Savaşı tarihi hem de Türk-Yunan ilişkileri ile Türk-İtalyan ilişkileri tarihi açısından son derece önemli bir eser olduğunun altı tekrar çizilmelidir.

Kitap, giriş ve sonuç bölümlerine ek olarak 4 ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm, İzmir'in İşgalinde Yunan Katliamı; ikinci bölüm, 1919'da Diğer Yunan Katliamları; üçüncü bölüm, 1920 ve 1921 Yıllarında Yunan Mezalimi; ve dördüncü bölüm ise 1922'de Yunan Mezalimi başlığını taşımaktadır.

Birinci bölümde yazar Mevlüt Çelebi, Yunan ordusunun Mayıs 1919da İzmirde çıkarak başlattığı Batı Anadolu işgalinin başlangıcını anlatmaktadır. İzmirin işgalinin hemen ilk saatlerinde Yunan Ordusu tarafından başlatılan ve yerel Rum ahalinin de katıldığı Türk katliamı detaylı bir şekilde resmedilmektedir. Kitabın bu bölümü, İtalyan diplomatların, İzmir limanında bulunan İtalyan savaş gemilerindeki subayların, İzmirde bulunan istihbarat subayları gibi askerlerin ve basın mensuplarının konuya dair yazmış oldukları raporları etrafıca ele almaktadır.

Bu doğrultuda, İtalyanın İzmirdeki istihbarat dairesinde görevli subayı Giuseppe Fauda, konu üzerine kaleme aldığı raporunda şiddet olaylarının ajan provokatörler tarafından ateş açılması suretiyle başladığını belirtmekte, bunun hemen ardından da Yunanlılar, Türk halkına ve kışlalara tüfek ateşi ve makineli tüfeklerle şiddetli bir şekilde karşılık verirken, Türkler tepki vermedi * Yunanlıların bugün hala sürdürmekte oldukları şiddet, yağma, toplu tutuklama ve sürgün eylemlerini meşrulaştırmak için bu kanlı olayları kışkırttıkları genel kanaattir (s.40-41) diye yazmaktadır.

İtalyan basınında çıkan haberlerde ise, yaşanan vahşette İtalyanların suçu olmadığı ve bu olayların sorumlusunun Yunanistan ve başta İngiltere olmak üzere diğer müttefik devletler olduğu vurgulanmaktaydı. İtalyan gazeteci Francesco Bianco, *La Tribuna* gazetesi için kaleme aldığı İzmirin Ölümü başlıklı makalesinde İtalyan milleti bu vahşete ve provokasyona suç ortağı olmadı (s.62) demektedir. Daha sonraları, İtalyan siyasetçi ve gazeteci Ernesto Vassalo da bölgeye gelerek yaşanan gelişmeler ve katliamlar hakkında detaylı yazılar yazmış ve Yunanlıların karaya çıkışından sonra yaşananları Türk Avı olarak nitelendirmiştir (s.68-75).

Bu bölümde yine ayrıca annesi Yunan olan İtalyan ressam Vittorio Pisaninin Yunan ordusunun yaptığı katliamları resmeden 6 adet tablosuna da yer verilmiştir. Bu tablolar sırasıyla şu başlıkları taşımaktadır:

- I) Karaya çıkan Yunan askerinin sivil Türk halkına saldırısı.
- II) Konak meydanında Yunan askerinin sivil Türklere saldırısı.
- III) Bir Türk evinin yağmalanması.
- IV) Bir Türk Köyünde Yunan vahşeti.
- V) Yunan işgali nedeniyle göç etmek zorunda kalan Türkler.
- VI) Hilaliahmerin [Kızılayın] camii avlusuna sığınan göçmenlere yardımı (s.79-87).

İkinci bölümde yazar, Yunan işgali sonrasında 1919 senesinde İzmir dışında yaşanan katliam ve göçleri ele almaktadır. İzmirdekine benzer şekilde Manisa, Aydın, Menemen ve diğer bölgelerde büyük çaplı katliamlar yaşanmıştır. Kuşkusuz bunların ardında katliamlar ve gerçekleşen toplu göçler yoluyla bölgedeki Türklerin nüfusunu azaltma amacı yatmaktaydı. Bu katliam ve baskıların sonucunda hem İtalyan işgâl bölgesi olan Akdeniz bölgesine hem de Yunan işgal bölgesinin ötesinde kalan diğer bölgelere toplu göçler yaşanmıştır. Yunanlılar tarafından gerçekleştirilen katliam ve etnik temizlik eylemlerinin duyulması ve yer yer dış basında yankılanması müttefik devletler nezdinde de mahcubiyet yaratmış ve İngilterenin itiraz ve ayak sürümelerine rağmen çeşitli tahkikat komisyonlarına konu olmuştur. Bu komisyonlar için hazırlanan raporlarda İtalyan ve Amerikan temsilcileri Yunan mezalimini doğrulayan ve bunlara ışık tutan raporlar yazmaya devam etmiştir.

Üçüncü bölümde, Yunan ordusu ve yerel Rum ahali tarafından 1920 ve 1921 yıllarında yapılan insanlık dışı eylemler ele alınmaktadır. Bu dönemde Yunan işgal bölgesinin genişlemiş olmasının bir sonucu olarak, Yunanlılar tarafından yapılan mezalimler neredeyse bütün Batı Anadolu, Güney ve Doğu Marmara bölgelerini kapsamaktaydı. Bu nedenle Ege bölgesine ek olarak, artık Bursa, Gemlik, Yalova ve İzmitteki Türk nüfusu da katliam ve etnik temizliğin hedefi haline gelmişti. Salihlide bulunan İtalyan Binbaşı Carossini yazdığı bir raporda *[] birliklerinin işgâl altındaki köylerde kadın ve çocukları katlettiği ve çok sayıda şekli bozulmuş cesedin dağda gömülmeden kaldığı anlaşıyor diye yazmaktaydı (s. 170).

Yunan ordusu ayrıca askeri gerekçelerle ne zaman ilerleme ya da geri çekilme hareketleri gerçekleştirse, güzergahlarında üzerinde bulunan Türk köylerini devamlı olarak yakmaktaydı. İtalyan subayı Yüzbaşı Salvatore Mauceri, Söke'deki Anadolu İtalyan Seferi Kuvvetler Komutanlığına hitaben Eylül 1921'de yazdığı bir raporda Yunan ordusu için geri çekilirken her yeri harap etmesi Anadolu'daki Yunan ordusunun başkomutanlığının programıydı ve hala da öyle. Bu durum [Yunan] esirler tarafından da doğrulanıyor (s. 191) demekteydi. İtalyan temsilcileri zaman zaman bizzat yaptıkları tahkikatlar ve zaman zaman da katliamlardan kaçıp kurtulmayı başaranlarla yaptıkları mülâkatlar neticesinde, katliamlara dair çok sayıda rapor hazırlamaktaydı. İtalyanları etkileyen bir başka önemli olay ise, işgal edilip yakılan bölgelerden kaçmak zorunda kalan köylülerin vahşete dair anlattıklarıdır. Dehşete içindeki kadın ve çocuklardan oluşan mülteciler, 15 köyün yakılıp yıkıldığını ve çocuklar diri diri yakılırken, Yunan askerlerinin güldüğünü anlatmışlardır. Bu vahim olay üzerine, İtalyan Dışişleri Bakanlığı Paris ve Londradaki İtalyan temsilciliklerine bir yazı göndermiş ve yaşanan vahşeti engellemeye çalışmıştır (s.195-196).

1922 yılındaki katliamların ele alındığı dördüncü bölümde yazar, özellikle Sakarya Meydan Muharebesi sonrasında artık Yunan ordusunun savunma pozisyonuna geçmesiyle yaşanan katliam ve yıkımın farklı bir boyut kazandığına dikkat çekmektedir. Artık, Yunanlılar için savaşı kaybetme ihtimaline karşı mümkün olduğunca çok tahribat yaratmak ve bölge nüfusunu azaltmak öncelikli bir hedef haline gelmiştir. İtalyanın İzmir Konsolosu Carlo Senni, Mart 1922'de Romaya yazdığı bir raporda, Güvenilir tanıklar, Yunan özel kuvvetlerinin iç kesimlerdeki Türk köylerinde gerçekleştirdiği sistematik yıkımı ve vahşi katliamları ortaya koyuyor. İki hafta önce, kadınlar ve çocuklar da dahil olmak üzere Karatepe köyünün tüm halkı bir camiye kapatılarak ateşe verilmişti diye yazmıştır (s. 211).

Kitabın en önemli katkılarından biri de, Eylül 1922'de İzmir'in işgâlden kurtarılması sırasında gerçekleşen "İzmir Yangını" üzerine ortaya çıkarılan görüş ve bulgulardır. İtalyan Konsolosu Senninin 29 Eylül 1922'de konu üzerine yazdığı rapor, yangının sorumluları hakkında şüpheye yer

vermeyecek derecede açıktır: Yunanlıların İzmirli Türklere bırakmadan önce ateşe vereceği tehdidi giderek ciddileşti ve kesinleşti. Polis karakollarında ve Rum kiliselerinde büyük miktarda yanıcı madde toplandı. Dolayısıyla şehrin yok edilmesi, [Yunan] yetkililer ve Mikro-Asya Savunma Komitesi liderleri tarafından önceden belirlenmiş bir plana yanıt vermiş gibi görünüyordu. Artık Ermenilerin kendilerini umutsuzluk ve nefret dolu bir eyleme yönelttiklerine ikna olmayan kimse kalmadı (s. 250). Yangın sonrasında Amerikan misyonerleri hedef saptırıp Türkleri suçlamaya çalışsa da, İtalyan gazeteleri olayı çok boyutlu bir şekilde ele alarak olaylarda Yunan ajanların kışkırtmasına dikkat çekmiştir (s.251-54).

Sonuç bölümünde Yunan işgâli döneminde yapılan katliamların ve yaşanan tahribatın genel bir bilançosu sunulmaktadır. Buradaki en ilginç belgelerden biri de İtalyanlar tarafından hazırlanan ve Türklerin uğradığı maddi zararları gösteren tablodur. Tabloda zarara uğrayan yaklaşık 80 Türkün isimleri, memleketleri ve meslekleri ve uğradıkları kayıpların meblağı belirtilmektedir. Sadece bu 80 kişinin zararlarının toplamı 1 milyon liranın üzerindedir (s.264-268). Kuşkusuz, yaşanan olaylarda zarara uğrayanların sayısı 80 kişinin çok çok üstündeydi ancak oldukça dar bir bölgede yaşanan zarara ışık tutması bakımından bu belge yine de son derece önemlidir.

Mevlüt Çelebi tarafından yazılan İtalyan Kaynaklarına Göre Anadolu'da Yunan Mezalimi (1919-1922) başlıklı çalışma, ortaya çıkardığı yeni bilgi ve belgelerden ötürü ve Türk Kurtuluş Savaşı tarihi ve Anadolu'da Yunanlılar tarafından gerçekleştirilen katliamlara dair daha önce hiç bilinmeyen kaynaklara gün yüzüne çıkarması dolayısıyla son derece önemli bir çalışmadır. Çelebinin kitabı, Kurtuluş Savaşı, Türk-Yunan ilişkileri ve Türk-İtalyan ilişkileri tarihini ele alan çalışmalar için uzun yıllar temel referans noktası olarak kullanılabilecek değerinde bir eserdir.

Kaynak/Source: